

Virtuální hospitace – Občanský a společenskovední základ: Feminismus

Odborná analýza hodiny (evaluace)

Autor: Mgr. Slavoj Tomeček

Cíl hodiny

Učitel si jako hlavní cíl vytkl seznámit žáky s ideologií feminismu. Nešlo mu však pouze o jednoduchý výčet a charakteristiku základních myšlenek, hodnot a principů, na kterých ideologie feminismu stojí. Dle jeho vlastních slov mu šlo především o vyvrácení předsudků, které se - jak předpokládá - vůči feminismu ve veřejnosti tradují. Jde zejména o názor, že feminismus je ve své podstatě hloupý a je záležitostí především „hysterických žen“. Z aktivit, které pro dosažení cíle zvolil, je dále patrná snaha o to, aby si žáci sami uvědomili, že feminismus otevírá důležitá témata, která rozhodně hloupá nejsou, protože zásadním způsobem ovlivňují postavení a kvalitu života žen v naší společnosti.

Metody výuky

Při výběru vyučovacích metod byl učitel veden snahou co nejvíce zapojit žáky. Celá hodina byla postavena na třech hlavních aktivitách.

První aktivita spočívala v analýze čtyř reklam, kterou měli žáci provádět s pomocí vyučujícím předem připravené tabulky. Poté následovala prezentace výsledků této analýzy v režii vyučujícího. Aktivita byla koncipována zjevně tak, aby bylo dosaženo jednoho z hlavních cílů celé výuky – uvědomění si důležitosti a závažnosti feministické kritiky některých společenských jevů. Z tohoto hlediska byla aktivita zvolena velmi vhodně. Reklamy jsou koncipovány tak, aby upoutaly pozornost a přitom podávaly jednoduchá a všem srozumitelná sdělení, takže jsou nutně vystavěny na obecně sdílených a samozřejmých společenských normách a hodnotách utvářejících sociální kontext našeho života. Také výběr reklam byl z tohoto hlediska skutečně zdařilý a pokryl širokou škálu sdílených hodnot.

Druhá aktivita byla postavena na práci s připraveným pracovním textem obsahujícím výtah z kodexu reklamy a dále slovníček důležitých pojmů vztahujících se k základním tématům feminismu.

Kodex měl zřejmě sloužit jako podklad pro zamyšlení žáků nad otázkou, proč ani jedna ze zhlédnutých reklam nebyla shledána jako eticky závadná, přestože mohou být především ženami vnímány jako porušení etických principů v kodexu obsažených.

Třetí aktivita byla zaměřena na shrnutí a doplnění probíraných témat. Pomocí klíčových slov ve slovníčku, která dále upřesnil ve výkladu spolu s použitím dokreslujících příkladů, učitel prezentoval témata a myšlenky, jež tvoří základ většiny feministických koncepcí.

Rozbor jednotlivých částí hodiny

Úvod

V úvodu učitel žáky seznamuje s cílem hodiny. Jedná se o téma navazující na předchozí hodiny, ve kterých byly probírány jednotlivé politické ideologie. Učitel dále žákům sdělil, že hlavním cílem hodiny je zbořit předsudek, který je prý velmi český, a sice že feminismus je ve své podstatě hloupý. Zároveň jsou žáci vyzváni k tomu, aby byli jako v předchozích hodinách kritičtí, protože by mohli být učitelem manipulováni, což platí zvláště pro téma feminismu, protože učitel je jeho zastáncem. U tak citlivých témat, jako je právě například téma politických ideologií, je toto upozornění velmi důležité a navíc jsou tak žáci vedeni ke kritickému myšlení, což je jeden z nejdůležitějších obecných cílů výuky.

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Kritickou výhradu mám však k formulaci hlavního cíle, kterým je zboření předsudku o hlouposti feminismu. Nepřipadá mi příliš šťastné ani vhodné začínat hodinu explicitně vyjádřeným předpokladem, že žáci trpí předsudkem, který se chci pokusit zbořit. Spíše bych volil krátkou aktivitu (například brainstorming), jejímž cílem by bylo zjistit názorovou škálu, případně základní povědomí o tématu, kterým se chci v hodině zabývat. Osobně by mne jako učitele nejprve zajímalo, co mí žáci o feminismu vědí, co slyšeli, co si o něm myslí, jaké mají povědomí o důvodech vzniku feministické ideologie apod. (Mám-li bořit předsudky, musím nejprve vědět, zda a jaké předsudky zde jsou.) To mi pak poskytne odrazový můstek, abych se zaměřil na to, o čem žáci nemají příliš dobré povědomí, o čem mají pouze kusé, mylné či zavádějící informace apod. Zároveň je tím motivuji k aktivní účasti na následující činnosti, ve které mohou dostat prostor k lepšímu vyjádření svých názorů, konfrontovat se s odlišným pohledem na daný problém atd.

Sledování a analýza obsahu reklam

V úvodu učitel velmi srozumitelně vysvětlí žákům, co bude jejich úkolem a rozdá jim pracovní listy s tabulkou, do níž mají zaznamenat název produktu, cílovou skupinu, na niž je reklama zaměřena, a konečně jak je v reklamě zobrazena žena, respektive muž. Učitel postupně několikrát pouští jednotlivé reklamy a žáci si průběžně zaznamenávají své postřehy do tabulky, jsou vybízeni k tomu, aby se na reklamu dívali nikoli jako potenciální spotřebitelé, ale jako sociální vědci. Žáci jsou činností zaujati a je patrné, že si skutečně všichni dělají poznámky do předpřipravených tabulek. Je vidět, že podobnou činnost nedělají poprvé a že jsou na interaktivní metody výuky zvyklí.

Po skončení promítání reklam učitel vybízí žáky k tomu, aby prezentovali obsah svých záznamů. Klade otázky, na něž mají žáci hledat odpovědi ve svých poznámkách. Někteří se prezentace aktivně účastní, ale většina třídy je v této fázi hodiny pasivní. Učitel zaznamenává postřehy žáků na tabuli pomocí jednotlivých slov, ale nijak je netřídí. Zaznamenané postřehy ihned uvádí do souvislosti s důležitými tématy feminismu (mýtus oddělených sfér, rodinného krbu apod.).

V této části hodiny mne nejvíce překvapilo, jak málo vyučující využíval toho, co si žáci k jednotlivým reklamám skutečně zaznamenali. Očekával bych, že se pokusí alespoň přenést výsledky na tabuli v přehledně utříděné podobě a s tím pak bude pracovat – hledat společné rysy, poukazovat na ty pojmy, které jsou důležité pro feministickou kritiku atd. Důsledně nevyužívá ani to, co má zaznamenáno na tabuli.

Nabízela se zde ještě alternativa v podobě skupinové práce. Žáci by si ve skupinách mohli zahrát na sociální vědce (výzkumný tým) a pokusit se zobecnit získaná empirická data (záznamy ze sledování reklam). Každý tým by pak prezentoval své výsledky, které by byly zaznamenány na tabuli a rozebrány v následné „vědecké diskusi“.

Nabízí se ještě další alternativy, které bych rád rozebral v následné on-line diskusi.

Zobrazení ženy v reklamě a etický kodex reklamy

Co mělo zřejmě být zamýšleným cílem této aktivity, jsem už zmiňoval v charakteristice metod. Je škoda, že možností aktivního zapojení žáků, které se zde nabízejí, nebylo vůbec využito a vše se nakonec odehrálo plně v režii vyučujícího, který prezentoval pouze svůj pohled na to, co by mohlo být ve zhlédnutých reklamách považováno za porušení etického kodexu. Vyučující to sám v závěrečné reflexi přiznává. O své nápady, co by se dalo s kodexem reklamy dělat, bych se opět rád podělil v internetové diskusi.

Práce se slovníčkem pojmů

Žáci obdrželi přehled základních pojmů, který tvoří zároveň jakousi osnovu důležitých feministických témat. Ve slovníčku však tyto pojmy jsou uvedeny bez vysvětlení, takže předpokládám, že učitel chtěl, aby si žáci ke každému pojmu zapsali stručnou charakteristiku, či definici. O to překvapivější je, že vyučující začíná tuto část konstatováním, že některé pojmy byly již probrány. Domnívám se, že v tomto okamžiku se někteří žáci definitivně začali ztrácet, protože si nejsem jistý, že si v okamžiku, kdy se o těchto pojmech hovořilo (například během rozboru reklam) průběžně vedli záznamy do sešitu. Vyučující by proto měl už probrané pojmy znovu vysvětlit, aby si každý mohl do sešitu nebo záznamového archu provést přesný zápis.

Podle mne by bylo vhodnější práci se slovníčkem navázat na rozbor reklamy. Pokud by se na tabuli objevil přesný záznam všech postřehů žáků, mohlo jej být využito k ilustrování některých pojmů, jež se objevily ve slovníčku. Žáci by mohli sami v reklamách nalézt příklady patriarchy, symbolického násilí apod. To by pak mohli doplnit dalšími příklady z vlastní zkušenosti. A zároveň by se tak ujistili, že daným termínům dobře rozumí.

Výčet pojmů ve slovníčku navíc ukazuje ještě na jeden podle mne podstatný nedostatek, a to je absence zmínky o feministkami navrhovaných řešeních všech problémů, na které bylo během hodiny poukázáno. To je totiž dost podstatné pro pochopení každé politické ideologie, a podle mne to o feminizmu platí dvojnásob. Uvědomuji si, že je to dost složité, protože každý proud feminizmu navrhuje něco jiného, ale každý návrh či recept na řešení je svým vyzněním dost radikální (a to i v praxi, pokud jej prosazují skutečně radikální feministky – což se reálně děje) a žáci by o tom měli vědět. Jediný náznak řešení je zde v podobě pozitivní diskriminace. Ale to je dost málo a navíc by zde mělo být více poukázáno na jeho problematičnost.

Závěrečné shrnutí

Na závěr bych chtěl vyslovit své poděkování panu kolegovi za to, že našel odvahu pozvat nás do své učitelské kuchyně. Myslím, že je to učitel, který je nadšený pro svůj obor, což je podle mne jeden z hlavních předpokladů pro každého, kdo se chce stát dobrým učitelem. Z chování žáků v hodině je dobře patrné, že jako učitel má u nich přirozený respekt a autoritu. Tomu, co říká, je dobře věnovat pozornost, protože to může být důležité, stojí to za úvahu, zamyšlení, byť i kritické, a proto jsou jeho žáci ochotní s ním diskutovat a vyjadřovat své názory. Je také dobře patrné, že jsou žáci pravidelně vedeni k systematické práci, průběžně si pořizují zápisy do sešitu, nebojí se vyjadřovat svůj názor, dokážou dobře formulovat své myšlenky apod.

Hodina byla pečlivě připravená a promyšlená tak, aby hlavních cílů výuky bylo dosaženo. Z pohledu žáka lze říci, že po absolvování hodiny získal základní povědomí o tématech a problémech, které stojí v základu všech proudů ideologie feminizmu.

Mé kritické výtky proto směřovaly především k tomu, že žáci v hodině nedostali větší prostor pro samostatnou práci v okamžiku, kdy se to přímo nabízelo, nebo kdy to očividně bylo záměrem samotného vyučujícího (zejména při vyhodnocování záznamů ze sledování reklam).

Velmi pozitivně pak hodnotím celkové vystupování a kultivovaný projev vyučujícího. Učitel svou vstřícností, otevřeností, schopností vyslechnout názory žáků a adekvátně se k nim

vyjadřovat vytváří v hodině uvolněnou, přátelskou atmosféru, která je nezbytnou podmínkou aktivní účasti žáků ve výuce.

Proto bych se chtěl v internetové diskusi kromě jiného zaměřit na promýšlení možných alternativ v pojetí předvedené hodiny tak, aby bylo dosaženo co nejaktivnější účasti žáků ve výuce při splnění vytčených cílů výuky. Snad se nám tak podaří přiblížit se zase o krůček k onomu platónskému ideálu dokonalé vyučovací hodiny.